SZENT MÁRTON TISZTELETE
SZÜLŐFÖLDJE HANGJÁN

NÉPÉNEKEK
(GYAKORLATI KIADÁS)

SZOMBATHELY,
2016

AJÁNLÁS
A SZENT MÁRTON-ÉNEKEKHEZ

Az alábbi összeállításban 18 népének és az azokból szerkesztett énekelt-életrajz található Szent Márton (316–397) katona-püspök tiszteletére. Történeti és könyörgő tartalmú, liturgikus (pl. körmenet), paraliturgikus és oktatási keretek között könnyen alkalmazható énekeket adunk közre őseink alkotásaiból. Ezek a hittől sugárzó, Szent Márton életpéldájához méltó alkotások olyan énekeskönyvekből származnak, amelyeket a régi Vas megye, azaz Szent Márton szülőföldje területén a 17–19. században vetettek papírra a korszak lelkipásztorai, kántorai, tanítói, előénekesei.

A Szent Márton-népénekek tartalma egyezik a katolikus egyház tanításával, a Szent Márton püspökről való történeti ismereteinkkel és stílusuk megfelel a liturgia és más templomi szertartások követelményeinek.

Mindezek folytán javasolom és kérem alkalmazásukat liturgikus és más szertartások, továbbá iskolai ünnepségek, valamint hittan, ének-zene és történelem-oktatás keretében.

Szombathely, 2016. október 20.

CSÁSZÁR ISTVÁN
szombathelyi egyházmegyei kormányzó

TARTALOMJEGYZÉK

Szent Márton tisztelete és életrajza

Népénekek:

1. Szent Márton himnusza: *Szent Márton, Isten szolgája, és őnéki áldott papja*
2. Népének himnuszmotívumok alapján: *Zengje a szívünk, énekelje nyelvünk*
3. Historikus-epikus zsolozsma-származék Szent Márton életéről: *Boldog az oly ember*
4. Szent Márton históriája népénekként: *Szent Márton püspök, Isten szolgája és áldott, szent papja*
5. Szent Márton élete litániázó-refrénes népénekkel: *Szent Márton, magyarok fénye*
6. Szent Márton litániás köszöntése: *Országunk szent apostola*
7. Szent Márton-ének a csíksomlyói Kájoni János nyomán: *Szent Márton születék Magyarországban*
8. Ének alázatos Szent Márton dicső haláláról: *Szent Márton püspöknek dicséretes életét*
9. Ének a koldus felruházásáról: *Szent Márton napját szentelvén*
10. Szent Márton élete dunántúli hagyományból: *Dicsőséges Szent Márton, magyaroknak fénye*
11. Könyörgés Szent Márton égi segítségéért – élete példájával: *Szent Márton dicséretére, magyar hívek, jöjjetek!*
12. Szent Márton história Pannonhalmáról: *Szent Márton püspök, Istennek szolgája, ezelőtt földön kedves papja vala*
13. Népének Szent Mártonról, Magyarország fejedelméről: *Szent Márton püspök, mi hitünk oszlopa*
14. Ének Szent Márton cselekedeteiről: *Dicső Szent Márton püspök, magyarok reménye*
15. Könyörgés a Szülőföld védelméért: *Szombathely városnak szép szülött magzatja*
16. Könyörgés hitért és szeretetért Szent Márton közbenjárására: *Szent Márton, Isten szolgája, Krisztus Jézus áldott papja*
17. Köszöntő ének: Szent Márton, az irgalmasság példája: *Szent Márton püspök, fölséges Úrnak hűséges szolgája*
18. Szent Márton-köszöntő Vép gyakorlatából: *Szent Márton püspök sok csodák által*

SZENT MÁRTON

Ünnepe: november 11.

Márton személyével az ókori Római Birodalom egyik tartományába, Pannóniába tartunk, amely a mai Dunántúl és Szlavónia (Dráva–Száva-köze) területét jelenti.

Márton katona-püspököt egész Közép- és Nyugat-Európa tiszteli és magáénak vallja. Élete a mai Magyar-, Olasz- és Franciaország területén zajlott. Szombathely (ókori nevén: Savaria) városában született, ezért hazánk fő védőszentjei között tartjuk számon az államalapítás kora óta. Az alábbi népénekek – születési helyére való tekintettel – Magyarország apostolának, sőt, fejedelmének nevezik Szombathely 1700 esztendővel ezelőtti szülöttjét. Bálint Sándor néprajzkutató szavaival: „Márton legkorábbi hazai patrociniumainak (tiszteletére szentelt templomainak) térképre helyezéséből lényegében az Árpád-kori magyar ökumené tárul elénk. Peremei nagyjából az akkori magyar nyelvhatárt is jelzik.” (Bálint Sándor: *Ünnepi Kalendárium* – november 11.)

Géza fejedelem a katona-püspök tiszteletére alapította Pannonhalmát 996-ban. Fia, István fejedelem Márton zászlói alatt indult Koppány ellen egy esztendővel később a mai Veszprém megye területén, és Pannonhalmának, azaz Szent Márton bencés monostorának adományozta a legyőzött törzsfő somogyi birtokainak tizedét. Szent László király a szabolcsi zsinaton, 1092-ben Márton ünnepét, november 11-ét főünneppé tette, amelyre háromnapos böjttel kell készülni. Ezt megelőzően, a mogyoródi csata (1074) után, az ütközet helyszínén alapított a Lovagkirály a katona-püspök tiszteletére egy monostort. A középkor évszázadaiban, Székesfehérvárott az újonnan megkoronázott király a Szent Márton-templom tornyából végezte el a négy világtáj irányában azt a hagyományos kardvágást, népi nevén a napvágást, amellyel az ország védelmére kötelezte magát. Az újkori királykoronázások a pozsonyi Szent Márton-templomban zajlottak. Márton a jószág, a csapó és a takácscéhek patrónusa is. Ünnepe a 19. század végéig a gazdasági év őszi sarkköve volt, ugyanis a jobbágyok elszámoltatásának, a Kisalföldön a pásztorfogadás és a nekik járó mártongaras kifizetésének egyik időpontjaként tartották számon. Ma országszerte a libalakoma (Márton lúdja), a mártonrétes és az újbor (Márton pohara) jeles napjaként szerepel a kalendáriumban.

Szent Márton katona-püspök életrajza

A Márton életét megverselő alábbi három ének a katona-püspök életrajzát visszhangozza. A Márton-hagyományra támaszkodnak, amelyeknek a legkorábbi forrása a kortárs Sulpicius Severus (363–425) arisztokrata, szerzetes Márton-életrajza, három levele és *Dialógusok* című műve volt.[1]

Márton az ókori Pannonia római tartományban, Savaria városában, a mai Szombathelyen született 316-ban. Három esztendővel azután, hogy Nagy Konstantin római császár a milánói edictummal szabad vallássá tette a kereszténységet. Márton szülei pogányok voltak, apja a római császári hadsereg tribunusaként szolgált. Szülővárosából átköltöztek az itáliai Páviába, korabeli nevén Ticiniumba, ahol Márton 15 évesen lovas testőrtiszti rangot kapott. Katona és keresztség előtt álló hittanuló (katekumen) évei során, 334-ben, a mai észak-franciaországi Amiens [Amien], a korabeli Ambianum városában történt, hogy télvíz idején tiszti köpenyének felét (azaz a teljes saját tulajdonát) odaadta egy ruhátlan és didergő koldusnak. A hagyomány szerint a következő éjjel Jézus Krisztus jelent meg Mártonnak a koldus képében, vállán a köpennyel, és megköszönte az ifjú katona jócselekedetét.

Márton 18 esztendős korában megkeresztelkedett, és a közép-franciaországi Poitiers [Poátyié], azaz Pictavium városába ment, ahol Szent Hilarius püspökhöz csatlakozott, aki a kisebb papi rendek közül exorcistává (ördögűzővé) és akolitussá (gyertyavivő) szentelte. Ezután remeteéletét élt először Genova, majd Pictavium mellett, amelyből a ligugé-i [ligüzsé-i] kolostor nőtt ki. Ezt követően, 375-ben Tours [Túr] mellett megalapította Marmoutier [Marmutyié] szerzetesházát. A mai közép-francia Tour, a korabeli Turonium városának népe 371-ben választotta főpásztorává az aszkéta Mártont.

Az egész ország jócselekedeteiről, fényesen megült liturgiájáról, a hit védelmében elmondott szónoklatairól, csodás gyógyításairól, ördögűzéseiről, három halott feltámasztásáról, pogányok térítéséről és szentélyeinek lerombolásáról beszélt, amelyet Sulpicius Severus *Életrajz*a megörökített az utókornak. A mennyei boldogságra vágyott, de földi életét Isten akarata szerint folytatta, a „non recuso laborem – nem vonakodom a munkától, szenvedéstől" jegyében. Szent Márton tanítványai körében hunyt el Candes [Kand] városában, 397-ben. Márton a kereszténység első olyan szentje, aki nem szenvedett vértanúhalált.

Az énekek szövegében az aláhúzások a hajlításokat jelölik!

[1] SULPICIUS SEVERUS: *Szent Márton. Élete, Levelek, Dialógusok.* Fordították: BORIÁN Elréd és REICHARDT Aba (Szent Márton élete); BORIÁN Elréd, BÖRCSÖK Tamás, KOVÁCS Tamás, SZITA Bánk (Levelek); DÉRI Balázs (Dialógusok). Bevezető és jegyzetek: DEJCSICS Konrád. Pannonhalmi Főapátság–Bencés Kiadó, Pannonhalma, 2016.

NÉPÉNEKEK

1. Himnusz Szent Márton tiszteletére

A *Martine confessor Dei* kezdetű, 10. századi himnusz népénekváltozata. E költeményt az esztergomi rítus is alkalmazta, Kovács Andrea kutatásai szerint *a Czestochowai Pálos Cantuale* (15. sz.), a *Psalterium Blasii* (15. sz.) és a *Breviarium Strigoniense* (1524) lapjain is olvasható. Kéziratos népénekváltozatai: *Pécsi énekeskönyv,* 1674; *Kenyeri énekeskönyv* (Vas vm.), 1708; *Gasztonyi énekeskönyv* (Győr vm.), 1743.
Dallam: középkori, magyarországi himnuszdallam a *Budai Psalterium* (15. sz.) szerint. Lásd: *Éneklő Egyház* 2. Másik javasolt dallam: „Az Úristent magasztalom”, lásd: *Éneklő Egyház* 190.

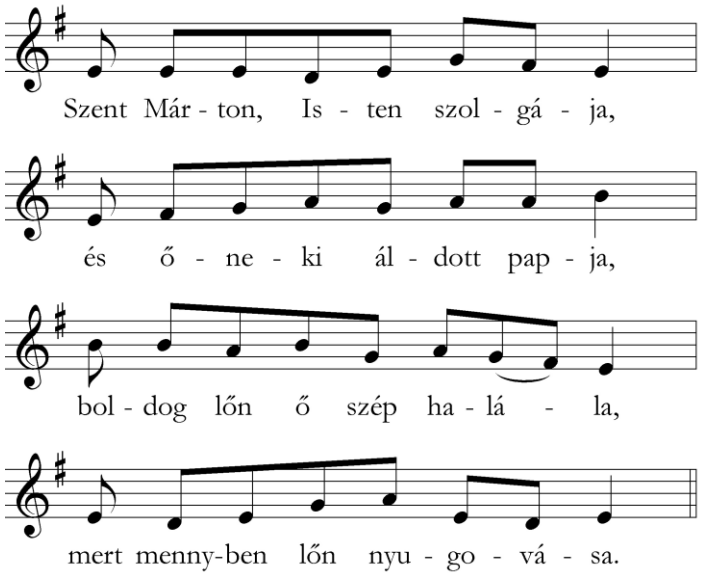

2. Te a Krisztus szerelméért, – lelkeknek üdvösségéért, – mezítelent befödözted, – kivel az Istent tisztelted.
3. Szent életben nevelkedtél – és csodákat cselekedtél, – három halottat támasztál, – betegeket gyógyítottál.
4. Te lelkedben békés lévén, – Szentlélekkel egyesülvén, – sok bűnbe merült népeket – megtérítél tévelygőket.
5. Teljességgel tisztaságos, – halál neked nem ártalmas, – Ördög ellen diadalmas, – mert rajta valál hatalmas.
6. Azért a népek elhiggyék, – ünnepedet bátran üljék, – tiszta szívükkel tiszteljék, – hogy példádat követhessék.
7. Könyörögj azért Istennek, – kérj segítséget hívednek, – legyen kegyelmes mindennek, – adjon malasztot népednek!
8. Hogy szeretetnek tűzével, – bővelkedjünk igaz hittel, – hogy egy szívvel és lélekkel – Krisztust kövessük jó szívvel!
9. Ki örülsz az angyalokkal, – vigadsz az arkangyalokkal, – örvendezz apostolokkal, – mindörökké vértanúkkal.
10. Dicséret légyen Atyának, – és ő Fiának, Krisztusnak, – Szentlélekkel egyetemben – élvén örök dicsőségben. Ámen.

2. Népének himnuszmotívumok alapján

Szöveg: latin himnuszmotívumok alapján új. Dallam: Náray György: *Lyra coelestis,* Nagyszombat, 1695. Kiadta: *Éneklő Egyház* 307.

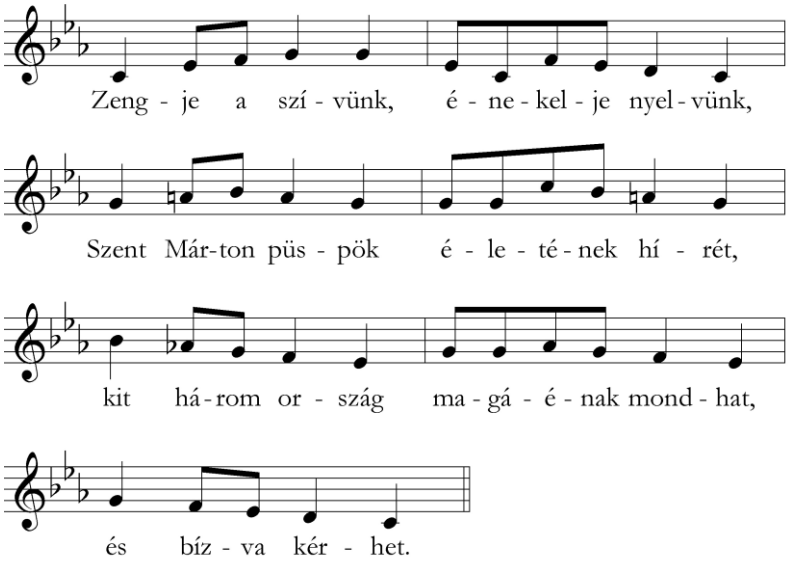

2. Értelme éles, életében józan, – római császár derék katonája, – s hittanulóként szívében már érik – Isten igéje.

3. Irgalmas szívvel meglátja a koldust, – őt felruházván megismeri Krisztust, – majd érett fejjel messzi Galliában – papja lesz néki.

4. És íme: püspök Túrnak városában, – nagy méltóságban egyszerűen élvén, – védelmezője ragadozók ellen – s atyja a nyájnak.

5. Szent Márton, kérünk, ki már célhoz értél, – főpapok dísze, légy a papok őre, – s a magyar földet, hol születtél egykor, – mint atyánk, óvjad!

3. Historikus-epikus zsolozsma-származék Szent Márton életéről

Az ének első 4 versszaka tükrözi a klasszikus római és esztergomi rítus Márton-napi evangéliumának (Lukács 12,35–40) mondanivalóját az Urukat felövezve váró szolgákról. Az ének második része (5–19. versszak) a Trienti Zsinat után kiadott hivatalos zsolozsma, a *Breviarium Romanum* (Róma, 1568) antifónái (keretversei) és responzóriumai (válaszos énekei) nyomán keletkezett, Szent Márton életét énekli meg. (Vesd össze az alábbi éneket a fenti Szent Márton-életrajzzal!)
Szöveg: *Pécsi énekeskönyv,* 1674; dallam: *Mikor Máriához…* – 16. századi melódia moldvai csángómagyar népi gyűjtés szerint, lásd: *Éneklő Egyház* 265.

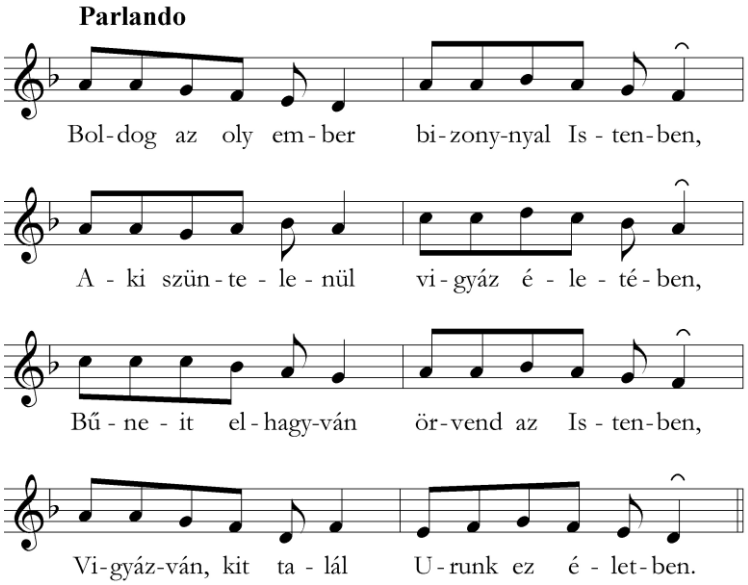

2. Körötte forgódik bizonnyal azoknak, – Kik teljes éltükben őneki szolgálnak, – megajándékozván a paradicsomnak, – boldog örömével örök boldogságnak.

3. Azért mind fejenként néki könyörögjünk, – tiszta szívből hozzá mindnyájan induljunk, – bűnünkből kitérvén szüntelen vigyázzunk, – hogy mikor eljövend, készen találtassunk.

4. Szorgalmatossággal, tehát, mi vigyázzunk, – amelyben Szent Mártont mindnyájan kövessük, – hogy ez élet után vele örvendhessünk, – és minden szentekkel az Istent áldhassuk!

5. Született Szent Márton szép Szaváriában, – Nagy Konstantin császár uralma korában, – és a Julianus vezér táborában, – hadakozik bátran ezeknek hadában.

6. Alamizsnát koldus tőle, hogy kívánna, – de nem vala neki egyéb, mit adhatna, – hanem a palástját, holott, kettéosztja, – és Isten nevében a szegénynek adta.

7. Tettét az Úr Jézus nagy jó néven vette, – a dicső Szent Márton, hogy ezt cselekedte, – és a következő éjjel e jelt vivén: – azon fél palástban Isten megjelenvén.

8. Dicső Szent Mártonnak Krisztus ekkor így szólt: – „Márton, te engemet palásttal takartál”, – magának mi Urunk ezt tulajdonítván, – tettét, hogy a szegényt Márton felruházta.

9. Tizennyolc esztendős Szent Márton hogy vala, – megkeresztelkedvén nem sok idő múlva, – a hadakozásnak holott békét hagya, – mert az Úristennek szolgálni akara.

10. Piktáviumbéli püspökhöz ő méne, – Szent Hiláriuszhoz magát holott szerze, – ki akolitussá Mártont felszentelte, – egyházi rend közé számlálván rendelte.

11. És annak utána tisztre felemelték, – mivel őt mindenek igen megkedvelték, – azért püspökségre ott megválasztották, – Turonium-béli püspökké voksolták.

12. Holott egy kolostort Szent Márton rakatott, – szorgalmatossággal melyet felépített, – sok szerzeteseket benne összegyűjtött, – kikkel egyetemben Istent magasztalta.

13. Mikoron pediglen megbetegült vala, – az élő Istennek ő könyörög vala, – ez árnyékvilágból megszabadulhatna, – s a boldog örömre vigye fel hozzája.

14. Mihelyt ezt meghallván Márton tanítványa, – e szavakkal kezdett rá kiáltania: – „Szerelmes szent atyánk, mért akarsz elhagyni, – minket, fiaidat, árvaságra hagyni?”

15. Márton szánakozott, s könyörgött Istennek: – „Ha szükséges vagyok, Uram, népeidnek, – nem vonom meg tőlük magamat ezeknek, – légyen akarata te szent fölségednek!”

16. Márton így folytatta: „Hagyjatok már békét, – hadd nézzem inkább én a nagy magas mennyet, – kegyes és kegyelmes, édes Istenemet, – hogy sem mint ez árnyék, nagy, fekete földet.”

17. Midőn halálához közelgetett, ő látta – a csalárd ördögöt ott állani, s monda: – „Mit jársz itt kegyetlen és irigy bestia? – nem találsz énbennem semmit te halálra!”

18. Azonnal ő mindjárt lelkét az Istennek – végszívvel megadta szent Teremtőjének, – melyet az angyalok Üdvözítőjének – szép éneklésekkel tisztelvén felvittek.

19. Dicséret, dicsőség az Atyaistennek, – légyen mindörökké a Fiú Istennek, – és a vigasztaló Szentlélek Istennek, – teljes Szentháromság egy örök Istennek. Ámen.

4. Szent Márton históriája népénekként

Az alábbi éneket vesd össze a fenti életrajzzal! Szöveg: *Szoszna Demeter György-énekeskönyv,* Pannonhalma, 1714–1715; *Paksi Márton György-ék.,* Kunsziget, Győr vm., 1760–1761; *Dőri ék.*, Rábaköz, Dör (Sopron vm.), 1763–1774; *Egervári ék.*, Zala vm., 18. század 2. fele; *Katolikus ék.*, 1768–1769; *Katolikus ék.,* 1790; *Katolikus ék.,* 18. sz. 2. fele. Dallam: *Cantus Catholici,* Lőcse, 1651. Ad notam: „Követi vala", lásd: *Éneklő Egyház* 214.

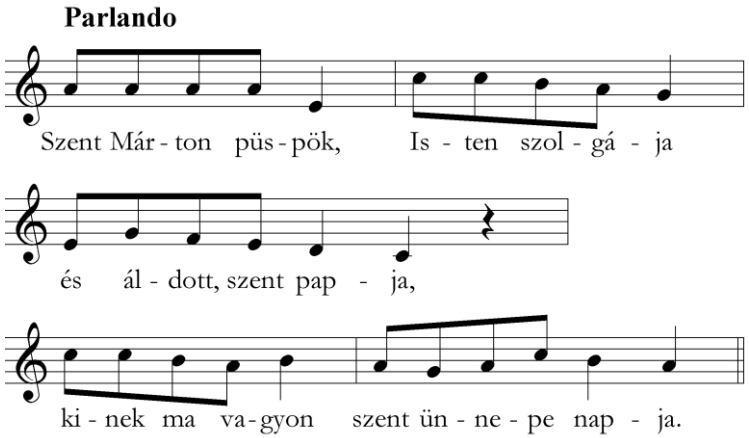

2. Pannóniában, Szaváriában – Szent Márton született, – majd turonomi püspökké tétetett.
3. Ifjú korában a hadban lévén ájtatosan éle, – ördög világtól mert semmit nem féle.
4. Még ő hitetlen s kereszteletlen, – nagyot cselekedett, – Jézus kedvéért Ambianum mellett:

5. Mert ő egy szegényt és mezítelent – ottan felruházott, – ő palástjából megajándékozott.
6. Az Isten Fia eljött éjszaka – néki megjelenne, – azon palástban dicsekszik előtte.
7. Krisztus hitére megtérve érte – csak hamar Szent Márton, – győzött ördögön, testen és világon.

8. Három halottat sokak láttára nyilván feltámasztott, – sok beteg tőle – épen gyógyíttatott.
9. Szent Márton püspök a Szentlélekkel teljes ember vala, – és lelkében is – azért bátor vala.
10. A bűnösöket földi életben Istenhez térítő, – veszedelemből – életre vezérlő.

11. Kinek élete itt e világon vala tisztaságos, – mennyben Istennél – fénylő s boldogságos.
12. Azért a halál jó Szent Mártonnak bizony nem ártalmas, – mert ördög ellen – vala diadalmas.

13. Márton örvendez a magas mennyben a szent angyalokkal, – vigadván örül szent arkangyalokkal.

14. Tégy jót velünk is, dicső Szent Márton, hív könyörgéseddel, – kivált holtunkkor légy jó segítséggel!

15. Dicséret légyen Atya és Fiú, Szentlélek Istennek, – Szűz Máriának s Szent Márton püspöknek. Ámen.

5. Szent Márton élete litániázó-refrénes énekkel

A legtöbb 18. századi kéziratos énekeskönyv elénk tárja ezt a litániázó formájú, például körmeneteken és ereklyetisztelet idején kiválóan alkalmazható népéneket. Szövege Szent Márton életének nagy tetteit és csodáit eleveníti meg. Vasi népi gyűjtésben is élő 17. századi dallamát célszerű úgy énekelni, hogy az előénekes(ek) által zengett első két sorra mindig az egész gyülekezet felel: „ó, Szent Márton esedezzél mennyben értünk!” Szöveg: *Szoszna Demeter György-énekeskönyv,* Pannonhalma, 1714–1715; *Magyar Cantionale,* 18. század első fele; *Paksi Márton György-ék.,* Kunsziget, 1760–1761; *Szakolczai István-ék.,* Szeged, 1762; *Dőri ék.,* Sopron vm., 1763–1774; *Herchl Antal-ék.,* Bajna, Esztergom vm., 1765–1767; *Katolikus ék.,* 1768–1769; *Szabó János-ék.,* 1783; *Katolikus ék.,* 18. század 2. fele.
Dallama: „Üdvözlégy, mennyei bánya”: 17. századi, mai dunántúli népi gyűjtés szerint.

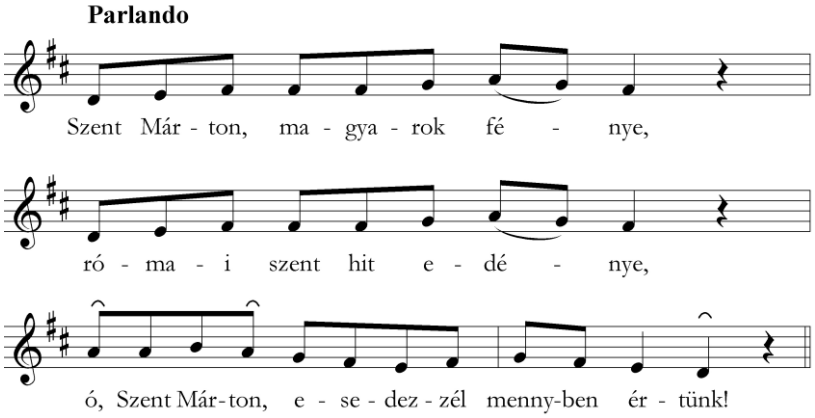

2. Megszületett Szombathelyen, – magyarországi fő helyen, – ó, Szent Márton, esedezzél mennyben értünk!
3. Járván pogányság igen fönn, – Szent István veled nyertes lőn, – ó, Szent Márton, esedezzél mennyben értünk!
4. Szegényeken szánakozó, – volt bőkezű adakozó, – ó, Szent Márton, esedezzél mennyben értünk!
5. A palástját kettészabta, – Istenért koldusnak adta, – ó, Szent Márton, esedezzél mennyben értünk!
6. Krisztus Jézus másod napra – megjelent neki éjszaka, – ó, Szent Márton, esedezzél mennyben értünk!
7. És ruháját Krisztus maga – néki megmutatta vala, – ó, Szent Márton, esedezzél mennyben értünk!
8. Mezítelent hogy megszántad, – azzal a Jézust ruháztad, – ó, Szent Márton, esedezzél mennyben értünk!
9. Papságra őt fölszentelték, – és püspökké választaték, – ó, Szent Márton, esedezzél mennyben értünk!
10. Turonis nevű városban, – franciáknak országában, – ó, Szent Márton, esedezzél mennyben értünk!
11. A klastromba barátokat, – szent életre sok papokat, – ó, Szent Márton, esedezzél mennyben értünk!
12. Igaz hitre pogányokat – térítettél bálványokat, – ó, Szent Márton, esedezzél mennyben értünk!
13. Sok pogányok térítője, – szűkölködők élesztője, – ó, Szent Márton, esedezzél mennyben értünk!
14. Három holtnak támasztója, – sokaknak jóra hozója, – ó, Szent Márton, esedezzél mennyben értünk!

15. És szent tested holtod után – első színből megváltozván, – ó, Szent Márton, esedezzél mennyben értünk!
16. Teljes vala, mint szép virág, – mennyei illattal villog, – ó, Szent Márton, esedezzél mennyben értünk!
17. Csudálja ezt egész világ, – fénylik vala, mint szép csillag. – Ó, Szent Márton, esedezzél mennyben értünk!
18. Tartsuk Szent Márton ünnepét, – és kövessük szent életét! – ó, Szent Márton, esedezzél mennyben értünk!
19. Dicséret légyen Istennek, – Atya, Fiú, Szentléleknek, – ó, Szent Márton, esedezzél mennyben értünk!
20. És mitőlünk adattassék – Szent Mártonnak nagy tisztesség, – ó, Szent Márton, esedezzél mennyben értünk!

6. Szent Márton litániás köszöntése

A litániák könyörgéseit idéző ének szövege Veszprémvarsány barokk hagyományából maradt fenn az 1700-as évek második feléből *(Varsányi énekeskönyv.)*. A 16. századból származó („Hozzád óhajtunk; Üdvözlégy, mennyei bánya"), vasi népi gyűjtésben is élő dallamát célszerű – pl. körmenetben, búcsújáráson, ereklyecsókolásnál – úgy énekelni, hogy az előénekes(ek) által zengett első két sorra mindig az egész gyülekezet felel: „Szent Márton, Isten szolgája, vigyázz reánk!"

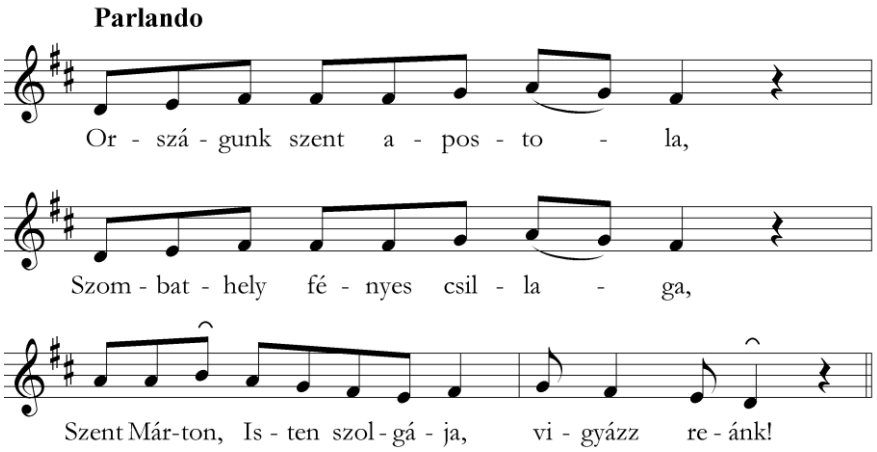

2. Vitézeknek vagy tüköre, – engedelemnek címere, – Szent Márton, Isten szolgája, vigyázz reánk!

3. Papi rendek dicsősége, – kapitányság ékessége, – Szent Márton, Isten szolgája, vigyázz reánk!

4. Tanítója gazdagoknak, – példája adakozóknak, – Szent Márton, Isten szolgája, vigyázz reánk!

5. Szegényeknek segítője, – kincsszerzőknek megvetője, – Szent Márton, Isten szolgája, vigyázz reánk!

6. Ezzel ördögöt legyőzted, – Sátánt magadtól elűzted, – Szent Márton, Isten szolgája, vigyázz reánk!

7. Szent Márton-ének a csíksomlyói Kájoni János nyomán

A *Martine confessor Dei – Szent Márton, Isten szolgája…* kezdetű himnusz sűrített változata. Szöveg: KÁJONI János: *Cantionale Catholicum,* Csíksomlyó, 1676. Korábbi, kéziratos változatai: *Petri András-énekeskönyv* (Csíkszentkirály, 1630–1631), *Mihál Farkas-kódex* (Csíkszék, 1677–1687), későbbi: *Mocsy Elek-énekeskönyv* (1798). Dallama saját: *Deák–Szentes-kézirat,* Csíksomlyó, 18. század.
Dramatikus előadása javasolt: a 6–7. versszakban Krisztus szavait egy férfi énekelheti szólóban.

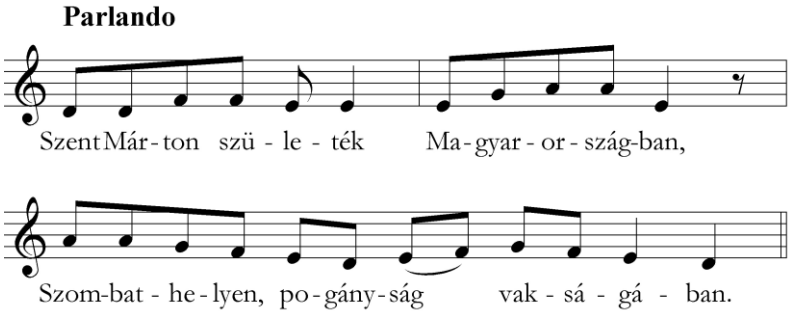

2. Midőn tíz esztendőt eltöltött volna, – a pogányságnak ő ellene monda.
3. Csakhamar a vitézek közé álla, – a római császárnak udvarába.
4. Irgalmasság szívében kivirágzott, – szegény koldust télen ő felruházott.
5. Krisztus őneki ezután megjelent, – ilyen kegyes beszéddel emlékezett:
6. „Tegnapi nap mezítelenségemben – felruháztál engem koldus képében.
7. Kiért te velem én dicsőségemben – élsz és uralkodol örökké mennyben.”
8. Vitézi állapotát változtatja, – és a szent szerzetben magát íratja.
9. Nagy sok csudákat is cselekszik vala, – mert három halottat ő feltámaszta.
10. A Sátánt halálakor ő megfeddé, – elűzé s maga lelkét mennybe küldé.
11. Márton példa lőn a magyar nemzetnek, – ha lesznek követői életének.
12. Magyarok, ti, azért az ő életét, – kövessétek s szenteljétek ünnepét!
13. Ha vele akartok és a Krisztussal – élni, és vigadni édes Urunkkal.
14. Dicséret Atya és Fiú Istennek, – a Vigasztaló Szentlélek Istennek. Ámen.

8. Ének az alázatos Szent Márton dicső haláláról

Kéziratos szövege: *Katolikus énekeskönyv,* 1790. Dallama az egyik legszebb melódiánk az 1500-as évekből: „Leborulva áldlak láthatatlan Istenség…”, lásd: *Éneklő Egyház* 161, *Hozsanna* 119.

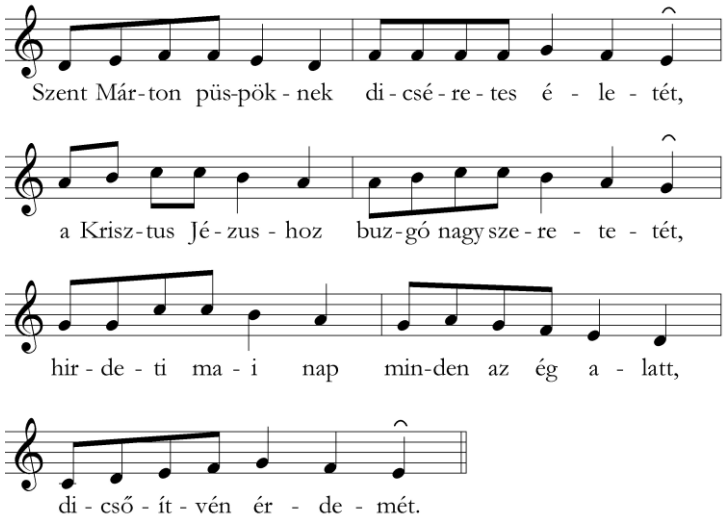

2. Hirdessük ezekkel mi is néki szentségét, – Krisztus híveihez mutatott kegyességét, – mert nagyon szerette és buzgón kereste – azoknak üdvösségét.

3. Midőn tanítványi érte siránkoznának, – felette könnyező szemmel óhajtoznának, – Szent Márton érettek így szól az Istennek, – hogy vigasztalódjanak:

4. „Uram, hogy ha tetszik tovább is fölségednek, – kész vagyok szolgálni ezután is népednek, – hogy a gonosz Sátán, pokolbéli Sárkány – kárt ne tehessen nékik!”

5. Halála óráján az ördögöt meggyőzte, – pironkodó szóval ágya mellől elűzte, – Lelkét az egekben, örök dicsőségben – angyalok közt küldötte.

9. Ének a koldus felruházásáról

Szent Márton a földi ország katonájából Krisztus katonája lett. Szöveg: SZENTMIHÁLYI Mihály (szerk.): *Egyházi énekes Könyv,* Eger, 1797. Dallama a 17. század elejéről való: „Áldjad ember, e nagy jódat…”, lásd: *Éneklő Egyház* 165, *Hozsanna* 109.

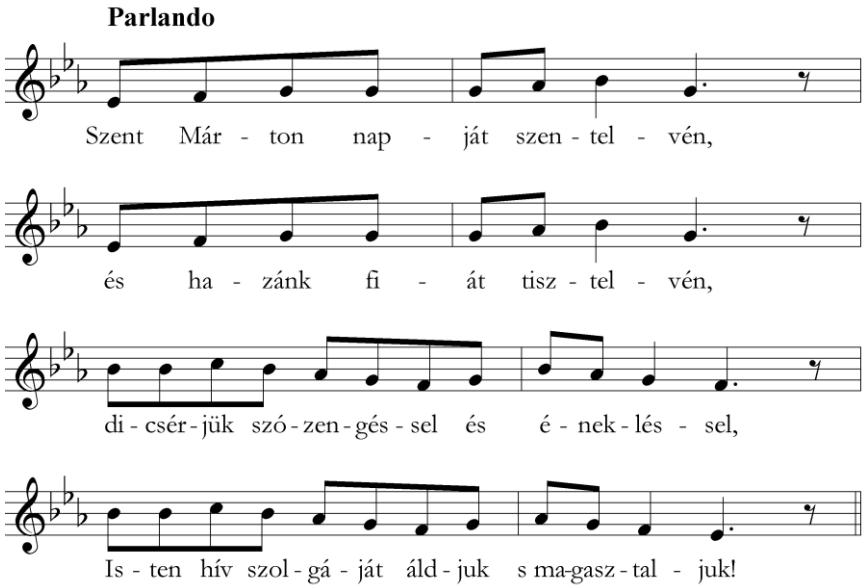

2. E szent még kiseded korában, – ösztönt érezvén magában, – elhagyta pogány szülőit, ismerőit, – keresztény számba vétetik, neveltetik.

3. Lévén hadak seregében, – egy koldust, hogy kérésében – nem vala, mivel segítse s elégítse, – e szegénynek adá részét köntösének.

4. Kedves volt alamizsnája, – mert Úr Krisztus jött hozzája, – mondván: „nagy érdemű áldást nyert e palást,” – mellyel Márton őt befedte, így kedveze.

5. E példában, kereszténység, – lásd, mely híven fizet az ég, – ó, ember itten ösztönt végy, mással jót tégy, – Isten hozzád lesz irgalmas és jutalmas. Ámen.

10. Szent Márton élete dunántúli hagyományból

Szöveg: *Varsányi énekeskönyv* (Veszprémvarsány, 18. század 2. fele). Dallama 17. századi: „Íme, egykor Szent István nagy hittel fölállott…”, csíki székely népi gyűjtés szerint vesszük, lásd: *Éneklő Egyház* 49.

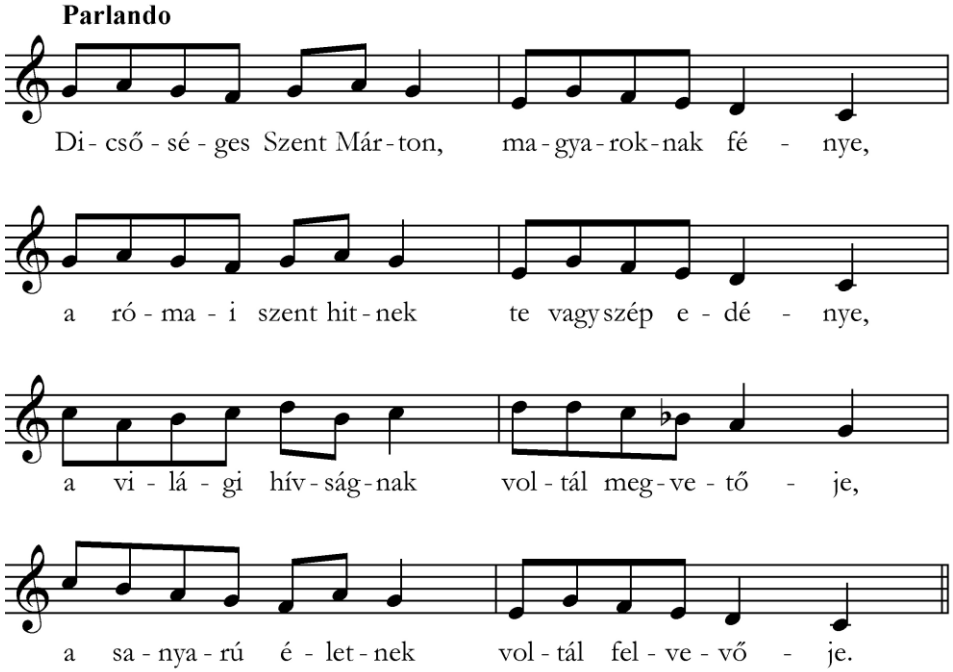

2. Ifjúságodban valál dicséretes vitéz, – mert szegényekhez voltál bőséggel osztó kéz, – kérünk mi is mostani magyarok, hogy ránk nézz, – ennyi sok ínségünkben segíteni légy kész!

3. De vitézi köntösöd magadtól eldobtad, – szablyát, páncélt, sisakot s dárdát elhajítád, – magad vitézség után szent életre adád, – úri palota helyett celládban szállítád.

4. Mert vitézséged után a pusztába mentél, – a remete barátok klastromába léptél, – ahol te szent életben szorgalmatos lettél, – de onnét méltóságra, püspökségre léptél.

5. Püspökségben is voltál szegényeknek atyja, mezítelen koldusnak a felruházója, – pogányoknak pediglen szent hitre hozója, – a Sátán hatalmának erős megrontója.

6. De még holtod után is sok csudák történtek, – mert vala, kik testedhez holtod után mentek, – vakok, csonkák és bénák hozzád folyamodtak, – de mind te szent testednél épségben gyógyultak.

7. Mi is azért, mostani magyarok, kik vagyunk, – Tehozzád folyamodunk, kérünk, légy pártfogónk, – dicsőséges Szent Márton, légy nekünk oltalmunk, – mint régen magyaroknak, légy most is gyámolunk!

8. Kérünk, hogy esedezzél, Szent Márton, érettünk, – hogy e mulandó testben szentül s tisztán éljünk, – és a Jézus Krisztusnak kedvében lehessünk, – holtunk után mi pedig mennyégbe juthassunk! Ámen.

11. Könyörgés Szent Márton égi segítségéért – élete példájával

Szöveg: a kéziratos *Egervári énekeskönyv,* 18. század 2. fele. Dallam: 18. századi és *Gimesi gyűjtemény,* 1844; mai dunántúli népi gyűjtés szerint.

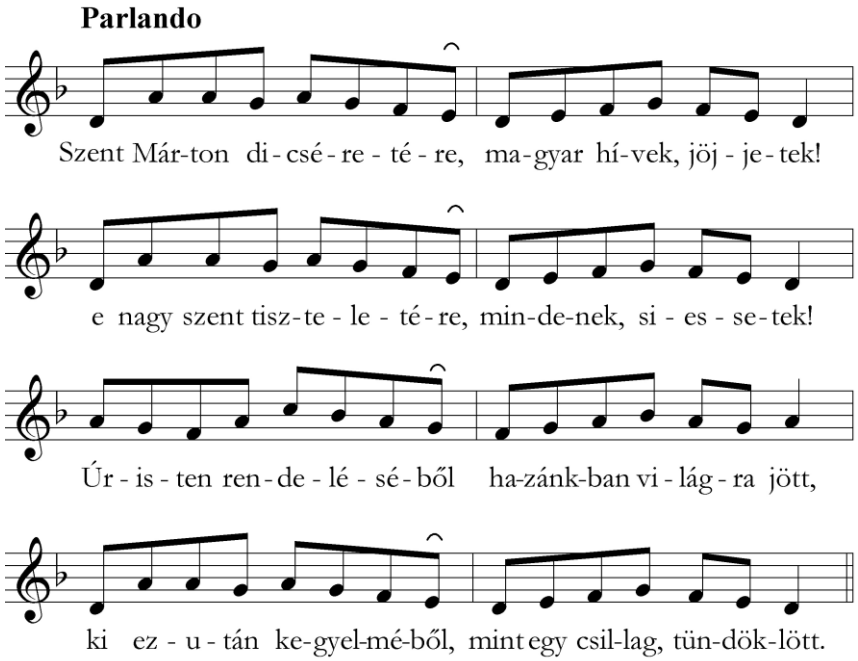

2. Tizenöt esztendős lévén követte táborunkat, – de Úrtól malasztot vévén kerülte a rosszakat. – Az ájtatosságban is maradván ő állhatatos, – sőt, az irgalmasságban is lévén már csudálatos.

3. Mert, hogy tőle Úr nevében koldus alamizsnát kért, – ő bátorodván szívében Úr Jézus szerelmiért, – egy részét a palástjának elvágta fegyverivel, – mezítelen barátjának adta szív örömével.

4. E palástnak a részében az Úr Jézus öltözött, – őhozzá fényességében éjjelnek idején jött. – Mondván: „ezzel a ruhával Márton fedett engemet, – betakarván irgalmával mezítelenségemet.”

5. Ezért ezen hív szolgáját Urunk Jézus kedveli, – mint szentségének példáját püspökségre emeli. – Nyolcvanegy esztendejében e szent csendesen megholt, – és érdemlett örömében a szentekkel részes volt. Ámen.

12. Szent Márton-história Pannonhalmáról

Szöveg: *Szoszna Demeter György-énekeskönyv,* Pannonhalma, 1714–1715. Dallam: 16. századi, szaffikus, „Az igaz hitben végig megmaradjunk”, lásd: *Éneklő Egyház* 213.

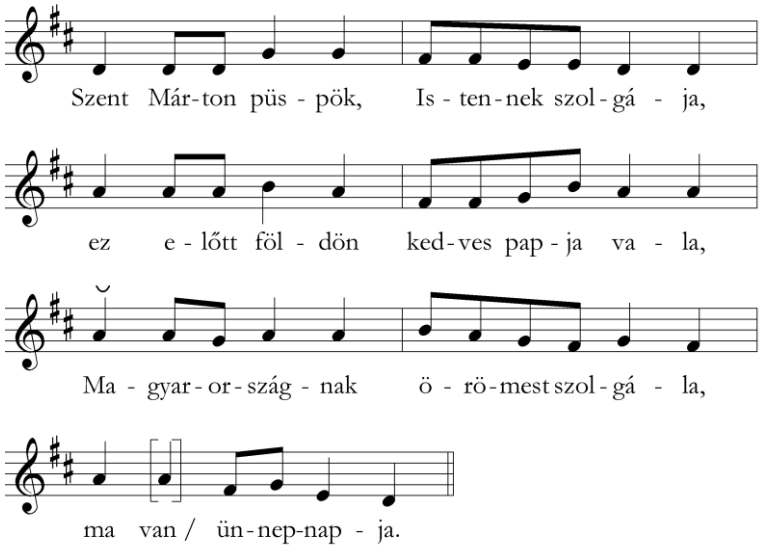

2. Aki született jó Magyarországban, – és adta magát áhítatosságban:
   Istent imádta ő buzgóságában, – bízott / szent Urában.
3. Kegyes voltából irgalmas Istennek, – Szent Márton püspök adatott e földnek,
   hogy gyámolója a magyar nemzetnek, – lenne népünknek.
4. A szent életben igen nevelkedék, – kimondhatatlan csodát cselekedék:
   mert a sok beteg tőle gyógyíttaték, – épën / hozattaték.
5. Minden szegényhez ő bőkezű vala, özvegyen, árván szánakozó vala,
   örömest nékik adakozott vala, – s gyámo/lójuk vala.
6. Ügyefogyottnak a Krisztus Jézusért, – ő szolgált híven lelkének üdvéért,
   a mezítelent látván s öltöztetvén – és gond/ját viselvén.
7. Három halottat sokaknak láttára, – feltámasztotta azok csudájára,
   e holtat sírból hozta e világra, – Isten / szolgálatra.
8. Így nyugodott el Szent Márton Jézusban, – magas egekben, kegyes Megváltónkban,
   lelke vitetett szent nyugodalomba, – a pa/radicsomba.
9. Árva fejünknek, kérünk, légy istápja, – eltévelyedtek gyors, hív kalauza,
   magyar nem/zetünknek mennyben pártfogója – és szószólója.
10. Te Isten előtt könyörgésed által, – áldassék földünk boldog állapottal,
    ne verjen minket ellenséges haddal – és döghalállal.
11. Jézusnak Anyját, áldott szűz Máriát, – alázatosan, mint édes asszonyát,
    kérjed s ajánljad a Magyarországot – s árva / fiaidat.
12. Ma Szent Mártonnak szent ünnepe napja, – kit nagy örömmel kereszténység tartja,
    és szent Úristent imádva imádja, – vigas/sággal mondja.
13. Engedd Úristen szép napját megülnünk, – friss egészségben több ilyent megérnünk,
    nagy szerencsésen békével töltenünk, – el is mulatnunk.
14. Az Isten Fia nékünk is engedje, – mi életünknek mikor lészen vége,
    mi Megváltónkhoz juthassunk fel mennybe, – örök / dicsőségbe. Ámen.

13. Népének Szent Mártonról, Magyarország fejedelméről

Szöveg: *Katolikus énekeskönyv,* 18. század 2. fele (OSZK Oct. Hung. 1133). Dallama 16. századi: „Az igaz hitben végig megmaradjunk…”: *Éneklő Egyház* 213) népi változata Kodály Zoltán bukovinai székely gyűjtéséből:

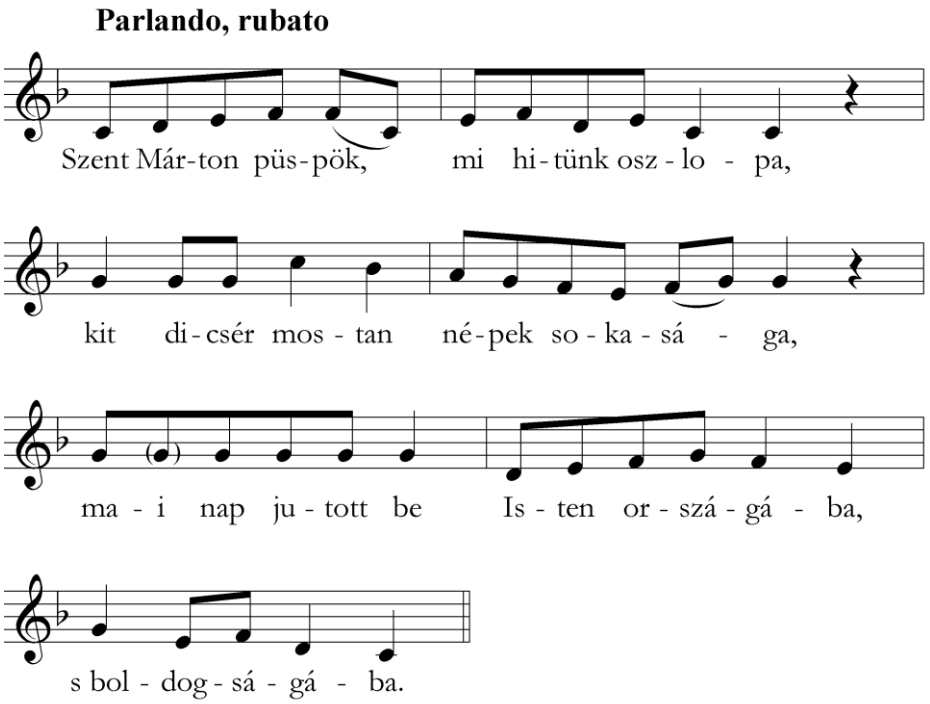

2. Kegyes Jézusnak irgalmas voltából, – fejedelemmé lőn Magyarországon,
vakhitűeket igaz tudományban, – plántálta jóban.

3. Hogy Szombathelyen volt ő születése, – illendő frigyet ott a bűnnek vete,
teljes életet Jézusnak szentele, – lett boldog vége.

4. Tirannus ellen a Krisztussal harcolt, – még e világon élete virágzott,
nagy érdemével holtakat támasztott, – életre hozott.

5. Jézus Krisztusnak telt kedve őbenne, – mert a szegényen megkönyörült szíve,
szép beszédével őket legeltette, – boldoggá tette.

6. Pályafutását végezte azonban – római hitért Franciaországban,
szentekkel vígan örvend mennyországban, – nagy uraságban. Ámen.

14. Ének Szent Márton cselekedeteiről

Újabb életrajzi (epikus-historikus) népének a 18. század végéről: BOZÓKI Mihály (szerk.): *Katólikus Kar-béli Kótás Énekeskönyv,* Vác, 1797. Nótajelzése: „Dicséretes a Gyermek, ki ez nap születék" (*Dies est laetitiae* – az egyik legősibb népének-dallamunk), a 15. századból! Lásd: Nagy örömnap ez a nap…: *Éneklő Egyház* 29.

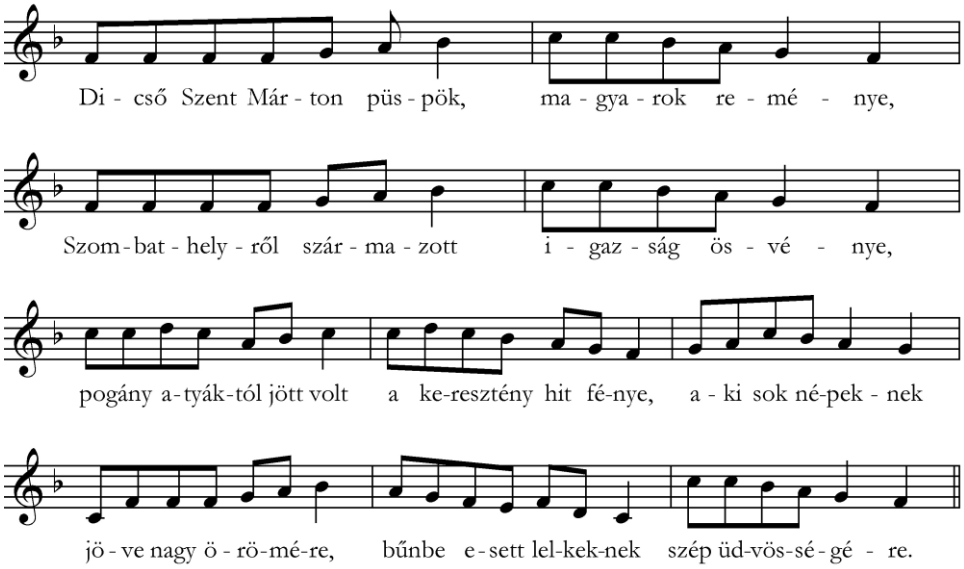

2. Pávia városában, mikor utaz vala,
mezítelen rút koldus az út mellett álla,
kinek palástja felét elszabván adja vala, – következő éjjel
Márton a Krisztus Jézust azon palást részével betakarva látta.

3. Julianus császártól hogy búcsúját vette,
a Krisztusnak szerelmét – szívébe rejtette,
Szent Hiláriusz püspök papságra felszentelte, sokféle nemzetet
mennyégbe felvezetett, – mert a Krisztus szerelmét mindenütt hintette.

4. Nyolcvanegy esztendősen szent Urához téré,
kitől ékes koronát véve szent fejére,
kérünk, ó, áldott Jézus, nézz ennek érdemére ez hív szolgád által,
dicső Szent Márton által vezess nagy örömre, fel, királyi székre!

15. Könyörgés a Szülőföld védelméért

A SZENTMIHÁLYI Mihály szerkesztette *Egyházi énekes Könyv* (Eger, 1797) éneke lelki és testi veszedelmek idején kéri szülőföldjére Szent Márton oltalmát. Dallama 17. századi: „Óh, ki ez oltáron kenyér színe alatt", dunántúli népi gyűjtés szerint, lásd: *Éneklő Egyház* 167.

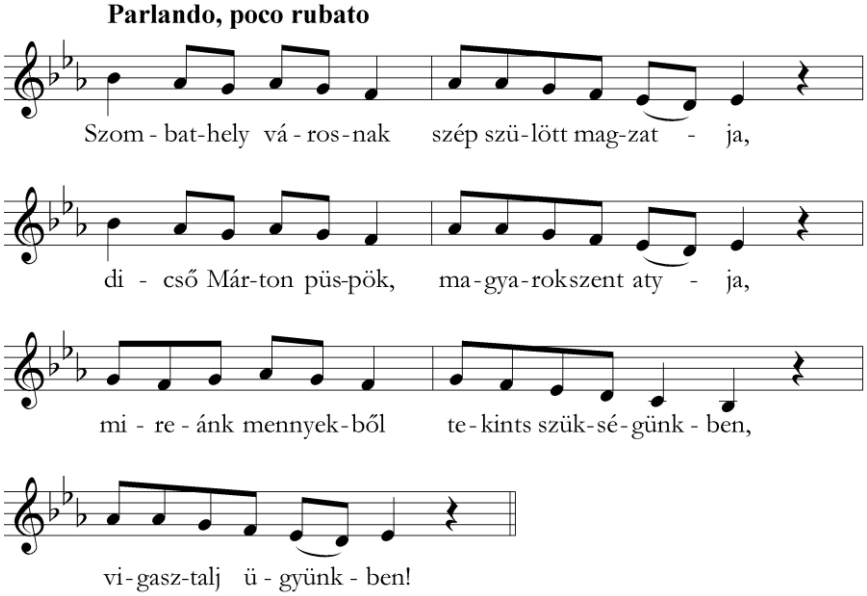

2. Te vagy Úr Jézusnak szerelmes szolgája, – az irgalmasságban mindenek példája, – élni, serénykedni kész voltál hívekért, – a bűnös lelkekért.

3. Ördög ellen vala néked nagy hatalmad, – pásztori munkádért lett örök jutalmad, – mert meghalván mennybe énekkel vitetett, – lelked dicsértetett.

4. Látod, ó, szent püspök, hazánk mint változott, – régi buzgóságban már megfogyatkozott, – kérünk segéld jóra magyar nemzetedet, – te szülőföldedet.

5. Te szülőföldedet járványtól, éhségtől, – őrizd háborútól, gonosz ellenségtől, – imádj hitetlenek hogy hitre térjenek – és üdvözüljenek!

6. Aki mint oroszlán, most szüntelen lest hány, – nyerjed, hogy ne ártson végre azon Sátán, – világból kimúlván teveled láthassuk, – Istent imádhassuk. Ámen.

16. Könyörgés hitért és szeretetért Szent Márton közbenjárására

Kéziratos szövege: *Katolikus énekeskönyv,* 1768–1769; Dallama himnikus: „Jesu dulcis memoria” = „Úr Jézus legszebb életút”, lásd: *Éneklő Egyház* 140.

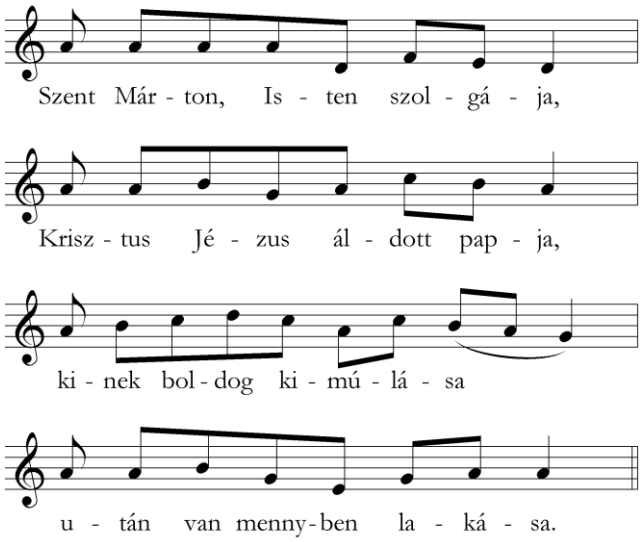

2. Ki a Krisztus szerelméért, – lelkednek üdvösségéért, – mezítelent az Istenért, – befedezted Szent Nevéért.

3. Kérünk, könyörögj érettünk, – kérj segítséget minékünk, – Szent Márton, légy esedezőnk, – hogy mindenkor dicsérhessünk.

4. A szeretetnek lelkével, – nevelkedjünk igaz hittel, – és egy szívvel szeretettel, – Krisztust kövessük víg kedvvel!

5. Dicsőség légyen Istennek, – Atya, Fiú, Szentléleknek, – egyenlő három személynek, – egylényegű Istenségnek. Ámen.

17. Köszöntő ének: Szent Márton, az irgalmasság példája

Gasztonyi énekeskönyv, Győr vármegye, 1743. Ad notam: „Jesu Salvator…”, lásd: *Deák–Szentes-kézirat,* Csíksomlyó, 18. század; székelyföldi népi változata 17. századi dallamgerincen: „Szép violácska…” (lásd: *Dicsérjétek az Urat* 26b).

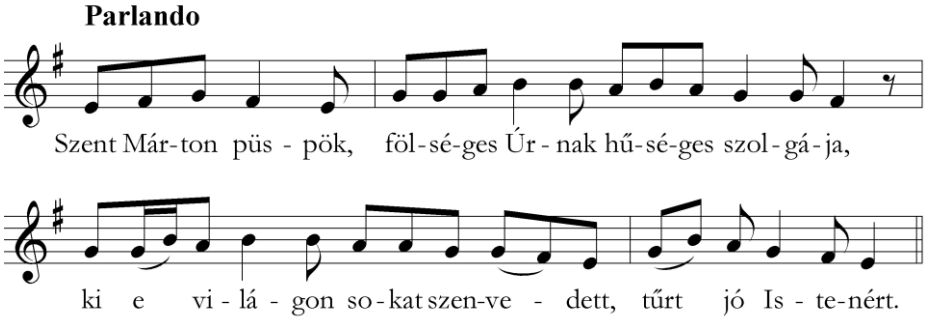

A *Szép violácska, kedves rózsácska…* kezdetű, 17. századi dallam kászoni székely népi gyűjtés szerint:

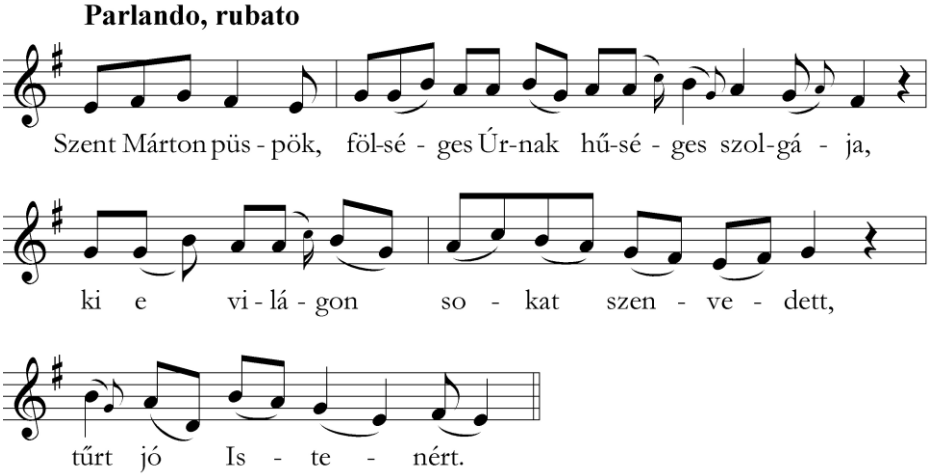

2. Pogány vallásból kereszténységre mikor ő meghajlott,
szent igéjével sok pogányságot Istenhez húzott.

3. Mindenek előtt azért kedves volt alázatossággal,
szép példaadó, tiszta élettel és józansággal.

4. A kisdedeket szépen oktatta lelki tudománnyal,
a keseredett és bús szíveket új világossággal.

5. A szegényeket, hogyha meglátta, ruháját nem szánta,
bársony palástját a koldusoknak maga elszabta.

6. A betegeket meglátogatta, szívükben biztatta,
„hogy az Istenben ők csak bízzanak!” – bátorította.

7. Azért az Isten megjutalmazta drága koronával,
él már örökké nagy vigasságban, a mennyországban.

8. Kérünk, Szent Márton, esedezz értünk, kik ünneped üljük,
hogy veled együtt a nagy örömben mi is lehessünk. Ámen.

18. Szent Márton-köszöntő Vép gyakorlatából

Az ének szövege Szent Márton szülővárosa, a Savaria–Szombathely melletti Vép kéziratos kántorkönyvében maradt fenn: *Vépi énekeskönyv,* 1731. Dallama 17. századi: „Krisztus virágunk, szép termő águnk…”, lásd: *Éneklő Egyház* 111, *Hozsanna* 89.

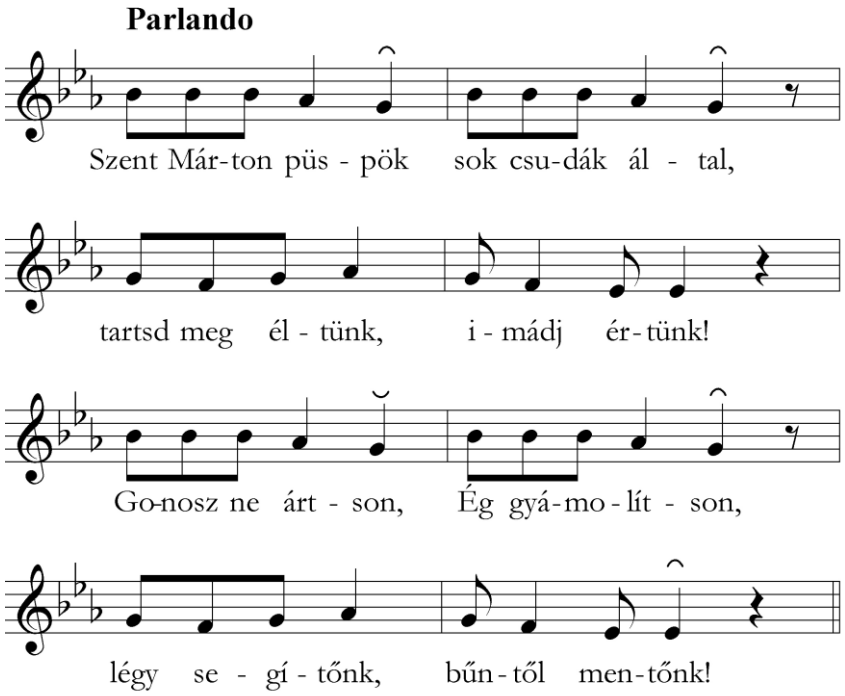

2. Szent Márton, népünk fénylő csillaga, – tartsd meg éltünk, imádj értünk!
   Szaváriának szép koronája, – légy segítőnk, bűntől mentőnk!

3. Márton virágunk, szép termő águnk, – tartsd meg éltünk, imádj értünk!
   Ékes élteddel, nagy szentségeddel – légy segítőnk, bűntől mentőnk!

4. Márton, szívünket, újítsd lelkünket, – tartsd meg éltünk, imádj értünk!
   Isten országát, keressük útját, – légy segítőnk, bűntől mentőnk!

5. Keresztény népek, jó magyar hívek, – tartsd meg éltünk, imádj értünk!
   Márton nagyságát, üljük meg napját, – légy segítőnk, bűntől mentőnk!

6. Dicsőség Jézus Krisztus Nevének, – tartsd meg éltünk, imádj értünk!
   Tisztesség légyen Márton püspöknek, – légy segítőnk, bűntől mentőnk!

Az énekek előtt jelzett forrásokból összeállította:
Dr. Medgyesy S. Norbert
művelődéstörténész, egyetemi docens
(PPKE BTK, Piliscsaba)
Kottagrafika:
Meszéna Beáta

Szent Márton MDCC
FELEMELŐ SZERETET

SZOMBATHELYI EGYHÁZMEGYE

KERESZTÉNY ÉRTELMISÉGIEK SZÖVETSÉGE
SZOMBATHELYI CSOPORT